

СТУДІЇ З ОНОМАСТИКИ ТА ЕТИМОЛОГІЇ · 2023–2024

БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ОНОМАСТИКИ

СТУДІЇ
З ОНОМАСТИКИ ТА ЕТИМОЛОГІЇ
2023–2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

СТУДІЇ

З ОНОМАСТИКИ ТА ЕТИМОЛОГІЇ

2023–2024

Київ 2024

УДК 81'373.6—81'373.2
ББК 81.2—3я5
С88

Затвердила до друку вчена рада
Інституту української мови НАН України

Редакційна колегія:

С. О. Вербич, д-р філол. наук
Юрай Гладкий, д-р філософії (Словаччина)
О. П. Карпенко, д-р філол. наук
С. М. Пахомова, д-р філол. наук (Словаччина)
В. П. Шульгач, д-р філол. наук (відп. ред.)

Рецензенти:

д-р філол. наук *Н. С. Колесник*
канд. філол. наук *Л. О. Кравченко*
канд. філол. наук *О. І. Михальчук*

Студії з ономастики та етимології. 2023—2024 / Відп. ред.
В. П. Шульгач. К., 2024. 303 с.

У збірнику вміщено статті вітчизняних і зарубіжних дослідників з актуальних проблем слов'янської ономастики та етимології, а також рецензії на нові ономастичні видання.

Для ономастів, істориків мови, етимологів.

© Колектив авторів, 2024
© Шульгач В. П., ідея та назва
серії «Бібліотека української
ономастики», 2007—2024
© Інститут української мови
НАН України, 2024

ISBN 978-617-14-0245-4

Розділ I. ОНОМАСТИКА

С. О. Вербич
(Київ)

ВАРІАНТНІСТЬ В ОЙКОНІМІЇ ВІННИЧЧИНИ: ФІКСАЦІЯ В ДОКУМЕНТАХ, СТРУКТУРНО-ДЕРИВАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ

Ойконімікон давно заселених регіонів України цікавий не лише назвами, утвореними за архаїчними словотвірними моделями, твірними основами, мотивованими давніми слов'янськими іменами, але й так званими варіантними назвами, які були закріплені за поселеннями впродовж певного часу. Найчастіше виникнення таких ойконімічних варіантів зумовлено зміною власника конкретного нп, за ім'ям якого відповідне поселення й отримувало іншу назву¹. Однак зміна власника того чи іншого села, містечка — не єдина причина появи таких варіантних назв. Так, історико-лінгвістичний аналіз східноподільської ойконімії в межах нинішньої Вінницької області дає змогу встановити й інші причини виникнення варіантних чи паралельних назв для одного поселення. Зокрема, в минулому певний населений пункт (нп) міг мати одну назву, але після зруйнування поселення під час татарського нападу колишні мешканці на його місці або десь поблизу заклали нове село, що мало вже іншу назву. Історики із цього приводу зазначають, що тільки за період із 1450 до 1586 рр. документально підтверджено 86 татарських нападів на Київщину і Брацлавщину (у межах історичної Брацлавщини розташована сучасна Вінницька обл. — *С. В.*), а з 1600 до 1647 рр. — 70².

Об'єкт дослідження в пропонованій статті — ойконімічні варіанти Вінниччини, які функціонували в місцевому онімному просторі впродовж відносно нетривалого часу — від 1-го до 2–3-х століть, предмет — з'ясування позамовних і мовних чинників, що спричинили появу варіантних чи паралельних назв для одного нп; структурно-

© С. О. Вербич

Я.П.Редьква, О.М.Рак (Чернівці)

НАЦІОНАЛЬНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТОПОНІМІВ УКРАЇНИ ТА ІСТОРІЯ ЇХ УНОРМУВАННЯ

Топоніми – виразники історичної пам'яті, духовного спадку, національної свідомості кожного народу, а ще – з'єднувальний «ланцюжок» поколінь. Вони відображають історичні епохи та події минулого, мовні, етнічні й ландшафтні особливості територій, менталітет націй і національностей. У 2003р. ЮНЕСКО ухвалила “Конвенцію про охорону нематеріальної культурної спадщини”, до якої у 2008 році приєдналася й Україна. Згідно зі Статтею 2 цієї конвенції, географічні назви цілком підпадають під визначення «нематеріальна культурна спадщина», адже вони – культурні маркери, які «визнані спільнотами, групами... як частина їхньої культурної спадщини (Конвенція 2003). І саме із цих міркувань архіважливі стандартизація, унормування та послідовне вживання офіційних географічних назв на національному та міжнародному рівнях, щоб забезпечити ефективне функціонування національної інфраструктури унормованих просторових свідчень. Проблеми стандартизації географічних назв (топонімів) сьогодні актуальні для багатьох країн, особливо для тих, які в недалекому минулому позбулися колоніальної залежності від панівних режимів інших країн із насадженою ними впродовж тривалого часу мовною політикою, яка виявлялася (і подекуди й сьогодні виявляється) в онімній сфері, зокрема в назвах населених пунктів – ойконімах. Ідеться про ті назви, які будуть певними еталонами, тобто відповідатимуть усталеним стандартам тієї мови, в якій вони побутують. «Правильною» та рекомендованою для офіційного й публічного використання стане лише одна назва, вибрана як нормативна з кількох наявних варіантів: іншомовних, діалектних, розмовних.

This project has received funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under grant agreement No. 871072.

© Я.П.Редьква, О.М.Рак

Таку мету нині, зокрема, ставить і реалізовує на національному та міжнародному рівнях Група експертів Організації Об'єднаних Націй (ООН) із географічних назв UNGEGN (Group of Experts on Geographical Names). ООН регулярно організовує конференції зі стандартизації географічних назв, а Група експертів ООН працює в міжконференційний період. У друкованому органі цієї Групи “Інформаційному бюлетені” (“Information Bulletin”) – можна почерпнути найновішу інформацію, пов'язану зі стандартизацією топонімів. UNGEGN сприяє як стандартизації топонімів у всьому світі, так і створенню в кожній окремій країні певних офіційних органів зі стандартизації (унормування) географічних назв із подальшим їх позначенням (на картах, у документах, довідниках, реєстрах, базах даних) на міжнародному та національному рівнях. Через це успіх стандартизації в глобальному вимірі залежить від рівня та стану проведених заходів у кожній країні, зокрема і в Україні.

Одне з найновіших досліджень, присвячених проблемам стандартизації географічних назв, – книга за редакцією Джеррі О'Рейлі “Найменування, ідентичність, і географія. Критичні перспективи у глобалізації та стандартизації світу” (Jerry O'Reilly 2023), видана як частина серії книг EUROGEO “Key Challenges in Geography” (“Ключові виклики в географії”). Структура книги відповідає тим проблемам, які стосуються сьогодні досліджень географічних назв (назв суші та морів): 1) складні концептуальні й теоретичні підходи в називанні географічних об'єктів; 2) підходи до впровадження стандартизації топонімів; 3) переміщення топонімів; 4) зв'язки між власними географічними назвами та культурною політикою.

Особливу увагу привертає сьогодні ініціатива Петера Джордана, голови топонімічної комісії “Міжнародної картографічної асоціації” (“International Cartographic Association / ICA”) “Міжнародного географічного союзу” (“International Geographical Union” / IGU), заступника голови “Міжнародної асоціації ономастичних наук” (“International Council of Onomastic Sciences”), який вирішив видати монографію (книжковий проект) “Minority place-name standardization. A comparison of regulations and approaches in Europe”, присвячену стандартизації топонімів національних меншин, запросивши в автори представників Центральної, Північної, Західної, Південної, Південно-Східної та Східної Європи. До речі, 19–21 вересня 2022 року він у межах “Європейської картографічної конференції Євро-Карто 2022”

(“European Cartographic Conference EuroCarto 2022” / EuroCarto 2022) провів семінар на однойменну з назвою монографії тему. На цьому семінарі було обговорено правила стандартизації географічних назв у європейських країнах із автохтонними мовними меншинами на тлі етнічних і мовних структур, історичних та політичних подій, політичного ландшафту, управлінських структур і зовнішніх відносин. Зокрема, порушено такі питання: 1) чи є стандартизація топонімів меншин частиною загального процесу стандартизації?; 2) чи наявні конкретні норми?; 3) це процес «знизу вгору» чи «згори донизу»?; 4) на якому адміністративному рівні відбувається унормування топонімів? Кінцева мета книги така: наскільки відповіді на питання про стандартизацію географічних назв здатні задовольнити мовні меншини й допомогти полегшити стосунки між більшістю та меншиною. Проблеми стандартизації топонімів національних меншин настільки важливі, що їм буде присвячено спеціальний захід “Minority place-name regulations in Europe” (MPNRE) у межах 28-го Світового конгресу ономастичних наук, який відбудеться 19–23 серпня 2024 в Гельсінкі (Фінляндія).

Щоб докладніше схарактеризувати питання стандартизації топонімів національних меншин в Україні, доречно застосувати запропоновану Дж. Петером структуру, у якій були б ураховані:

- а) етнічна та мовна структура: історичний розвиток та сучасний стан державотворення;
- б) політична система, адміністративні структури, управління;
- в) культурні особливості (мова, релігія тощо);
- г) національна та інші світові ідентичності;
- г) зовнішні відносини;
- д) законодавство про меншини з особливою увагою до топонімів цих меншин;
- е) хто є меншиною? (маркери ідентифікації);
- є) географічне та історичне розташування меншин;
- ж) розселення та культурна історія меншин;
- з) життя меншин (освіта, організація, культура, мова, релігія, ЗМІ);
- и) топонімія меншин;
- і) історія та поточний стан стандартизації топонімів меншин;
- ї) політичний і міжкультурний клімат у середовищі меншин, задоволеність представників меншин чинними правилами та стандартами.

Як зарубіжні, так і національні дослідники стандартизації власних географічних назв сходяться на думці, що для успішного процесу відповідної стандартизації необхідні: «а) активна державна підтримка, що полягає в організації та координації діяльності на національному та регіональних рівнях; розробленні й ухваленні нормативно-правових документів та стандартів, які б визначали дієві заходи в реалізації розвитку галузі; достатньому забезпеченні бюджетного фінансування проектів; діяльності офіційних консультативних органів із питань власних географічних назв; сприянні ефективній міжнародній співпраці; б) здійснення фундаментальних наукових і прикладних досліджень; в) співпраця органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, наукових і виробничих установ у сфері стандартизації власних географічних назв; г) формування, ведення та використання національних електронних реєстрів власних географічних назв; г) розвиток і впровадження сучасних інформаційних технологій»¹.

Національна стандартизація топонімів в Україні, зокрема стандартизація власних географічних назв національних меншин, на жаль, не відповідає міжнародним вимогам і потребує впорядкування на державному рівні. Стандартизацію треба розуміти як упорядкування всієї системи топонімів та їх написання згідно з нормами “Українського правопису” (2019 р.). Серед проблем у цій сфері: 1) недостатній рівень матеріально-технічної бази структур; 2) недостатній рівень організаційної підтримки з боку держави, зокрема держбюджетне фінансування топонімічних комісій місцевого рівня; 3) нагальна потреба в упорядкуванні нормативно-правової бази (законодавство про національні меншини, нові (оновлені) інструкції з відтворення топонімів, зокрема національних меншин, усталені реєстри стандартизованих власних географічних назв).

Отже, потрібно розв’язати проблеми, пов’язані зі стандартизацією топонімів. З іншого боку, це почасти призводить до знецінення нестандартизованих варіантів топонімів, передусім тих, основи яких зберігають культурне надбання окремих народів. Місцеві громади, національні та міжнародні спільноти зацікавлені у вирішенні цих проблем. Зрештою, треба відповісти на питання: хто уповноважений стандартизувати власні географічні назви меншин та які категорії топонімів? Важливо, однак, пам’ятати, що в процесі стандартизації топонімів маємо зберігати традицію їх написання та послідовність відтворення.

Слушною видається думка Л.П. Васильєвої та Л.М. Коць-Григорчук, які вказують на те, що «стандартизуючи оніми, слід урахувати внутрішні резерви кожної мови в історичному плані та її системно-структурні особливості»². Саме з таких позицій необхідно підходити до стандартизації топонімів національних меншин України.

Унормування онімів – це стандартизація всіх їхніх мовних рівнів. Адже в структурі кожного топоніма (фоносемантичній, словотвірній, граматичній), його графічному оформленні закладено національні та культурно-історичні цінності кожного народу, національної спільноти, які під час стандартизації обов'язково потрібно зберегти. Поняття стандартизації дорівнює поняттю унормування і враховує умови еволюції правильного мовлення та дію соціально-історичних чинників із тенденціями «до враховування мовленнєвих рис народу в їх виявах нормативності»³.

Згідно зі статтю 1 Закону України «Про географічні назви» (2005 р.), географічні назви – це «власні назви географічних об'єктів, що застосовуються для їх розпізнавання та встановлення відмінності від інших об'єктів» (ВВР 2005, № 27, 360), а «топонім – власна назва топографічного об'єкта. Узагальнювальний термін для поняття географічна назва» (Glossary 2002, 26). Зрештою, ці визначення цілком відповідають філологічному розумінню топоніма як одного з різновидів онімів. Так, згідно зі «Словником української ономастичної термінології», топонім – це «вид оніма, власна назва природного або створеного людиною об'єкта на Землі» (Словник УОТ, 173).

Топоніми – невід'ємний компонент багатьох міжнародних пошукових геоінформаційних систем, зокрема системи Google-Earth, SALB (база даних адміністративного поділу і меж адміністративних одиниць другого рівня); бази даних UNGEGN (назви країн, столиць і великих міст (понад 100 тисяч позицій)). Таким чином, важливе завдання України в національній стандартизації топонімів – унормування, встановлення офіційної форми (відповідність нормам і правилам) та державна реєстрація власних географічних назв. Цей процес має три складники: лінгвістичний, географічний та історичний.

Сьогодні можемо виокремити чотири базові міжнародні терміни, дефініції яких безпосередньо пов'язані зі стандартизацією:

1. Стандартизація (англ. standardization), що передбачає: а) ухвалення відповідним уповноваженим органом конкретного набору стандартів або норм, наприклад, для уніфікованого позначення топонімів; б) унормування топоніма відповідно до цих правил.

2. Стандартизація (нормалізація), що розширюється на власні географічні назви (англ. standardization, geographical names), зокрема: закріплення офіційним органом із власних географічних назв для конкретного географічного об'єкта однієї чи більше назв та їхньої точної письмової форми, а також умов їх використання [...].

3. Міжнародна стандартизація власних географічних назв (англ. standardization, international geographical names) – діяльність, спрямована на досягнення максимальної практичної уніфікації в передачі усної та письмової форм усіх географічних назв [...] за посередництвом проведення національної стандартизації і / або ж прийняття міжнародних правил, що встановлюють співвідношення між різними мовами та системами письма.

4. Національна стандартизація географічних назв (англ. standardization national geographical names) – стандартизація географічних назв у межах території національного утворення, наприклад держави (Glossary 2002: 24).

Стандартизація топонімів – прерогатива офіційних органів зі стандартизації власних географічних назв на міжнародному (уніфікація письмової та усної форм передачі топонімів) та національному (в межах держави) рівнях способом вибору ними найбільш вдалого стандартизованого варіанта з кількох можливих. При цьому необхідно вдаватися до стандартизації на національному рівні, дотримуватися міжнародних норм щодо відповідності між різними мовами та графічними системами письма, щоб забезпечити стабільність форми топоніма.

Зі стандартизацією власних географічних назв України нерозривно пов'язана картографія, тому що на топографічних картах різного масштабу найповніше можна представити офіційні топоніми. «При посередництві картографічної топоніміки офіційна письмова форма кожної назви присвоюється географічному об'єкту, графічно представленому на карті»⁴. Унормований топонім виконує функцію географічної прив'язки – одну з найважливіших умов під час картографування та використання в геоінформаційних системах. Помилкове або ж різнорідне відтворення власних географічних назв тих самих об'єктів на різних картах ускладнює їх ідентифікацію, сприйняття та подальше використання в офіційних документах, наукових розвідках. Карти – джерело і засіб збереження та передачі просторової, топонімічної інформації, певне мірило пізнання дійсності.

Стандартизовані та унормовані географічні назви допомагають розширювати глобальну суспільну інтеграцію та спільно використовувати геопросторову інформацію.

Топонімійну інформацію в картографії беруть зі спеціальних реєстрів стандартизованих власних географічних назв, яким є Державний реєстр географічних назв (ДРГН), що сьогодні налічує 65000 одиниць. Інформація ДРГН необхідна для виробництва карт, осучаснення процесів укладання та коректури картографічних видань, проведення експертизи топонімів, укладання топонімних глосаріїв. Використання бази даних ДРГН створить умови для усталеного вживання унормованих (стандартизованих) власних назв географічних об'єктів у багатьох сферах, з-поміж яких: перепис населення, навігація, кадастр, територіальне планування, військова справа, національна безпека, статистика, торгівля, туризм, природоохоронна діяльність, збереження історичної і культурної національної спадщини, міжнародна співпраця, мас-медіа, науково-практичні дослідження.

Стандартизований топонім — назва, яку офіційний орган із географічних назв ухвалив як найбільш прийнятну для конкретного топооб'єкта з переліку можливих варіантів. Унормуванню підлягають тільки «місцеві» назви — ендоніми.

Потреба в національній стандартизації власних географічних назв України полягає в унормуванні, встановленні єдиних офіційних форм і державній реєстрації конкретного топоніма, передусім ендоніма (стандартизованого ендоніма) — «назви географічного об'єкта на одній із мов, які поширені в тій місцевості, де розташований об'єкт; санкціонованої уповноваженим органом із географічних назв» (Glossary 2022: 10).

Якщо звернутися до історії питання про унормування і стандартизацію власних географічних назв в Україні, то насамперед треба згадати Закон “Про мови в Українській РСР” (ухвалений 28 жовтня 1989 р.) (ЗПМ), який юридично закріпив державність української мови. Українська мова — одна з основних ознак ідентичності української нації, яка безперервно та компактно проживає на своїй етнічній території та становить переважну більшість населення України. Так, стаття 38 “Мова топонімів і картографічних видань” закріпила державний статус української мови для передачі й утворення топонімів (назв населених пунктів, адміністративно-територіальних

одиниць, вулиць, майданів, річок). Однак якщо більшість населення якоїсь території становить національна меншина, то місцеві топоніми можна відтворювати й мовою цієї меншини. Українські топоніми іншими мовами, згідно із цим Законом, відтворюємо способом транскрипції, а назви географічних об'єктів «з-поза меж Української РСР подаються українською мовою у транскрипції з мови оригіналу ...».

Сфери вживання та застосування української мови як державної регламентує Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної” (ВВР 2019, № 21, 81). Закон визнано таким, що відповідає Конституції України (рішенням Конституційного Суду № 1-р/2021 від 14.07.2021) (зі змінами, внесеними згідно із Законами № 113-IX від 19.09.2019 (ВВР 2019, № 42, 238), № 114-IX від 19.09.2019 (ВВР 2019, № 45, 289); Кодексом № 396-IX від 19.12.2019 (ВВР 2020, № 7, № 8; № 9, 48); Законами № 531-IX від 17.03.2020 (ВВР 2020, № 16, 101), № 1089-IX від 16.12.2020, № 2229-IX від 21.04.2022, № 2309-IX від 19.06.2022 (щодо набрання чинності див. пункт 1 розділу II), № 2722-IX від 03.11.2022, № 2846-IX від 13.12.2022, № 2849-IX від 13.12.2022, № 2869-IX від 12.01.2023). У тексті Закону слова «засоби масової інформації» в усіх відмінках і числах замінено словом «медіа» згідно із Законом № 2849-IX від 13.12.2022 (ЗЗФУМД).

Так, згідно з пунктом 8 статті 1, українська мова — мова міжетнічного спілкування, гарантує захист прав людини для кожного громадянина Української держави незалежно від етнічного походження. Пункт 3 статті 2 Закону врегульовує порядок застосування мов національних меншин, мов корінних народів і кримськотатарської мови в різних сферах суспільного життя. Важливий у цьому Законі Розділ VI “Застосування української мови як державної у власних назвах та іменах”. Так, чотири пункти статті 41 регулюють застосування української мови у сфері топонімії, а саме: «1. Географічні назви, а також назви скверів, бульварів, вулиць, провулків, узвозів, проїздів, проспектів, площ, майданів, набережних, мостів та інших об'єктів топоніміки населених пунктів виконуються державною мовою; 2. Назви об'єктів топоніміки не перекладаються іншими мовами, а передаються в офіційних документах, медіа, картографічних, довідкових, енциклопедичних, навчальних та інших виданнях за допомогою літер відповідного алфавіту згідно із звучанням державною

мовою; 3. Назви географічних об'єктів та об'єктів топоніміки, розташованих на території інших держав, а також географічних об'єктів та об'єктів топоніміки, на які не поширюються суверенітет та юрисдикція будь-якої держави, при використанні в Україні подаються державною мовою у транскрипції з мови оригіналу з урахуванням особливостей української фонетики та правопису. Якщо такий географічний об'єкт, об'єкт топоніміки має назву українського походження, то така назва може застосовуватися замість або поряд з іншомовною. В офіційних документах назві українського походження надається перевага; 4. Написи на дорожніх знаках, вивісках та інших покажчиках назв географічних об'єктів та об'єктів топоніміки на території України подаються державною мовою. На покажчиках назв географічних об'єктів та об'єктів топоніміки поряд з назвою державною мовою може розміщуватися її латиноалфавітний відповідник. Напис латинськими літерами має бути меншим та розміщуватися з правого боку або внизу» (див. ЗЗФУМД, розділ VI).

Складність стандартизації полягає в тому, що роботи в цьому напрямі тривалий час проводили без законодавчого підґрунтя, а отже, вони мали здебільшого рекомендаційний характер. Однак ситуація кардинально змінилася 31 травня 2005 р., коли Верховна Рада України ухвалила Закон України “Про географічні назви” (ЗПГН). Цей Закон на правовій основі врегульовує відносини та діяльність, пов'язані з найменуванням і перейменуванням топонімів, їхнім використанням, унормуванням із метою впорядкування та встановлення єдино правильної форми написання географічної назви, реєстрацією і збереженням назв географічних об'єктів, які становлять культурну й історичну спадщину України і враховують її етнічні та мовні особливості.

У 1991 р., після проголошення незалежності України, розпочався новий етап у розвитку вітчизняної топоніміки і, особливо, стандартизації власних географічних назв. Стандартизація, облік і впорядкування власних географічних назв на початку незалежності були необхідні передусім для потреб національної нормалізації картографічної галузі. Особливо гостро постала проблема правильного відтворення географічних назв на картах державною українською мовою, оскільки за часів Радянського Союзу карти та атласи, за незначним винятком, видавали російською мовою. Нормативної бази для топонімії не було, оскільки українська мова не мала статусу державної

до 1989 р. Розширився також асортимент картографічних праць — з'явилися нові види атласів і карт: атласи й карти світу, навчальні карти з географії світу, топографічні карти тощо. Засоби масової інформації та видавництва часто по-різному називали один географічний об'єкт. Потреба в картографічній продукції з унормованими українською мовою географічними назвами стала досить нагальною. Дослідження у сфері топоніміки і стандартизації географічних назв здійснювали філологи та історики, до яких активно стали долучатися й картографи. Практичні напрацювання у сфері стандартизації власних географічних назв у перші роки незалежності були певною мірою невпорядковані, особливо це стосується різномірної та безсистемної транслітерації топонімів. Із початком незалежності постало питання щодо напрацювання правил транслітерації українських географічних назв латиницею в їхньому українському варіанті, адже раніше топоніми передавали винятково через посередництво російської мови. Під час транслітерації топонімії, особливо мовами національних меншин, важливі максимальна точність і послідовність відтворення географічних назв латиницею, збереження їхньої оригінальності (національної ідентичності), фонетичного звучання для позначення на картах, чого часом не враховують країни з некириличною системою письма⁵.

Стандарт транслітерації латиницею ухвалила Українська комісія з питань правничої термінології 19 квітня 1996 р. (Стандарт 1996). Сьогодні українські топоніми передають латинськими літерами способом транслітерації з унормованої українською мовою власної назви географічного об'єкта України відповідно до “Таблиці транслітерації українського алфавіту латиницею” (ТТ), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України (далі — КМУ) від 27 січня 2010 р. № 55 “Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею” (Постанова КМУ 2010). Визначальна риса стандартів 1996 р. та 2010 р., на відміну від історичних польської та чеської латинських абеток, — англійський алфавіт. На 10-й конференції ООН із географічних назв (КГН 2012) Україна запропонувала нову систему відтворення українських топонімів літерами латинського алфавіту (резолюція X/10 про систему латинізації назв географічних об'єктів України).

Далі в процесі стандартизації власних географічних назв важливу роль почало відігравати утворене 1 листопада 1991 р. при КМУ

Головне управління геодезії, картографії та кадастру (Укргеодезкартографія), одним із завдань якого стала стандартизація власних географічних назв. Ця структура відповідала ще й за розроблення і затвердження нормативно-технічних документів, пов'язаних із устанавленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв. Укргеодезкартографія організувала розгляд експертизи пропозицій стосовно найменування та перейменування географічних об'єктів, проводила державний контроль за використанням та збереженням географічних назв. Нині в Україні координацію діяльності, пов'язаної з власними географічними назвами, здійснює Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, яка діє в складі Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (Держгеокадастр). Держгеокадастр здійснює експертизу пропозицій і рішень та подає свій висновок на розгляд Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України.

Для вирішення науково-практичних завдань зі стандартизації власних географічних назв у Державному науково-виробничому підприємстві “Картографія” (ДНВП “Картографія”) у вересні 1992 р. було створено Відділ стандартизації географічних назв (у 2002–2007 рр. це була лабораторія зі стандартизації географічних назв), а сьогодні – це Група стандартизації географічних назв (ГСГН). До речі, тут можна в онлайн-режимі транслітерувати латинською графікою будь-яку українськомовну власну географічну назву (напр.: *Чернівці – Chernivtsi, Ботошани – Botoshany, Красношора – Krasnoshora*; ГСГН, URL: https://kgf.com.ua/?route=information/information&information_id=16).

У 1993–2006 рр. діяла Національна рада з географічних назв (створено відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 1993 р. за № 783), яка координувала діяльність міністерств, підприємств, установ та організацій у сфері географічних назв. В Україні проходять наукові конференції з актуальних питань унормування географічних назв, які враховують рекомендації UNGEGN, а також розглядають питання відтворення українських топонімів іноземними мовами. Починаючи з 2003 р., раз на два роки відбуваються науково-практичні конференції “Національне картографування: стан, проблеми та перспективи розвитку”, на яких особливе місце відводять питанням топоніміки і стандартизації власних географіч-

них назв України. Серед організаторів цієї конференції – Державна служба геодезії, картографії та кадастру, Інститут географії НАН України та Українська картографічна асоціація. У травні 1995 року в Києві за участі експертів США і Канади організували навчальні курси зі стандартизації власних географічних назв.

У 2005 році, як уже йшлося, Верховна Рада України ухвалила Закон “Про географічні назви”, який визначив правові норми регулювання відносин та діяльності, пов'язаних із найменуванням і перейменуванням географічних об'єктів, а також унормуванням, державною реєстрацією, використанням і збереженням власних географічних назв як складника історичного і культурного спадку України. На виконання Закону України “Про географічні назви” 19 квітня 2006 р. при Укргеодезкартографії створено Міжвідомчу науково-методичну раду з питань географічних назв (Постанова КМУ № 543), яка продовжила діяльність Національної ради з географічних назв. Основними завданнями Міжвідомчої науково-методичної ради з питань географічних назв було розроблення і визначення базових принципів устанавлення та унормування власних географічних назв; участь у підготовці пропозицій щодо формування напрямів державної політики в устанавленні, унормуванні, обліку, реєстрації, використанні та збереженні власних географічних назв; розгляд пропозицій щодо найменування та перейменування географічних об'єктів. На засіданнях ради, яка діяла до 2012 року, розглядали нормативно-правові та законодавчі акти щодо встановлення та унормування географічних назв, науково-методичні, нормативно-технічні документи, пропозиції щодо найменування та перейменування географічних об'єктів, довідкові матеріали щодо топонімів України та інших держав⁶. У 2006 та 2008 рр. фахівці ДНВП “Картографія” (ДНВП) навчалися на топонімічних курсах у Відні (Австрія) та Тімішоарі (Румунія), які проводили під егідою UNGEGN.

11 травня 2006 р. Постановою КМУ № 622 було затверджено Положення про Державний реєстр географічних назв (ДРГН), у якому враховано міжнародний досвід і найважливіші підходи до створення подібних реєстрів топонімів. Створення та ведення ДРГН було покладено на Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру (Держгеокадастр). Постановою КМУ № 801 від 01 серпня 2023 року було внесено зміни до Положення про державний реєстр географічних назв попередньої Постанови КМУ (№ 622 від

11.05.2006 р.) щодо встановлення і використання географічних назв. Серед зазначених змін важливе уточнення п. 5: «(крім випадків необхідності приведення назви географічного об'єкта у відповідність з вимогами Закону України “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії”» (ЗПЗП), тобто топонімію України потрібно деколонізувати на законодавчому рівні. 4 листопада 2009 р. Постановою КМУ № 1166 визначено Порядок проведення експертизи пропозицій та рішень органів державної влади щодо найменування або перейменування географічних об'єктів. У цьому Порядку прописано процедуру проведення експертизи пропозицій і рішень органів державної влади щодо найменування або перейменування географічних об'єктів, розташованих на території України, континентального шельфу, морської економічної зони, географічного об'єкта Землі, відкритого українськими дослідниками і вченими. Кожен такий реєстр передбачає: збір топонімів, ведення бази даних і включення до неї унормованих географічних назв, збереження та публічне поширення в ньому топонімної інформації. Реєстр має містити визначення основних атрибутивних характеристик власних географічних назв і їх реєстрацію в базі даних у такій послідовності: унормована назва, варіанти цієї назви, ідентифікатор запису (код), джерело встановлення стандартизованої назви, дата встановлення унормованої назви, статус назви, тип об'єкта, адміністративно-територіальна належність, географічні координати топоніма, номенклатура аркуша карти.

Завдання ДРГН – забезпечити однакове усталене вживання унормованих назв географічних об'єктів у нормативних правових актах, службовій кореспонденції, на картах, у друкованих виданнях і в засобах масової інформації; зберегти назви географічних об'єктів як частини історичної і культурної спадщини України. Реєстр допомагає органам державної влади, організаціям, органам місцевого самоврядування, засобам масової інформації та громадянам отримати офіційну інформацію про власні назви географічних об'єктів. Пошук назв у реєстрі має бути легкодоступний, відповідати конкретним критеріям.

Група стандартизації географічних назв ДНВП “Картографія” веде ДРГН, який було створено на підставі вже згаданого Закону України “Про географічні назви” № 2604-IV (від 31 травня 2005 р.) (ЗПГН), Постанови Кабінету Міністрів України від 11 травня 2006 р.

№ 622 “Про затвердження Положення про Державний реєстр географічних назв” (ПДРГН) та наказу Мінагрополітики від 11.06.2014 № 219 “Про затвердження обліково-реєстраційних форм Державного реєстру географічних назв”, зареєстрованого в Мін'юсті 24.06.2014 за № 683/25460 (ЗОРФ). Створення та ведення Державного реєстру покладено на Державне агентство земельних ресурсів України. 19 червня 2009 р. Державна служба геодезії, картографії та кадастру видала наказ № 59 “Про затвердження Кодексу усталеної практики «Структура та зміст Державного реєстру географічних назв»⁷. “Кодекс...” визначив основні принципи створення бази даних ДРГН, унормування, обліку та державної реєстрації власних географічних назв (топонімів). ДРГН – це автоматизована система обліку унормованих географічних назв, яка передбачає постійне оновлення своєї бази даних на основі офіційних відомостей про найменування та перейменування конкретних географічних об'єктів, зміну їхнього статусу, категорії, адміністративно-територіальної належності. З метою збору та обліку в реєстрі інформації про власні назви географічних об'єктів його укладачі розробили єдині реєстраційно-облікові форми, встановили порядок їх заповнення і ввели потрібну інформацію в електронному вигляді, використавши спеціальне програмне забезпечення. Реєстраційно-облікові форми заповнюються згідно з нормативними науково-методичними документами, які розробили у відділі стандартизації географічних назв ДНВП “Картографія”. Електронну базу даних ДРГН наповнюють за адміністративно-територіальними одиницями (Автономна республіка Крим, області, райони, міста, сільські та селищні ради) на основі топографічної карти масштабу 1:100 000. База даних ДРГН сьогодні складається зі 105 000 унормованих ойконімів, фізико-географічних, соціально-економічних об'єктів та одиниць адміністративно-територіального устрою України. Сформовані на території АР Крим та областей України списки назв адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів, фізико-географічних та соціально-економічних об'єктів, зареєстрованих у ДРГН, містять відомості про реєстраційний номер, унормовану назву географічного об'єкта, унормовану назву латиницею, вид географічного об'єкта, адміністративний статус, адміністративно-територіальну належність, географічні координати (широта та довгота) (Відомості ДРГН). ДРГН – важливе підґрунтя для створення національної бази геопросторових даних, для національної

стандартизації власних географічних назв, а також для збереження топонімів національних меншин як важливої частини їхньої культурної та історичної спадщини на території України.

Верховна Рада України та Кабінет Міністрів України вносять до Державного реєстру географічних назв інформацію щодо встановлення власних географічних назв для їхнього обліку та реєстрації на підставі рішень, офіційних документів органів державної влади та місцевого самоврядування, довідників, картографічних джерел, державних реєстрів і баз даних. Базу даних державного реєстру власних географічних назв України та країн зарубіжжя складаються з двох структурних частин: 1) топонімів та адміністративно-територіальних об'єктів (реєстраційний номер, унормована назва (!), унормована назва латиницею (!); тип населеного пункту); 2) назв фізико-географічних та соціально-економічних об'єктів, назв природно-заповідних об'єктів (див. ДРГН).

Відділ стандартизації географічних назв ДНВП “Картографія” формує бази даних ДРГН.

У березні 2010 р. в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича відбулася конференція, присвячена питанням дослідження, збереження та впорядкування оронімії Українських Карпат, у якій зазначені вище питання спільно (що важливо) обговорювали філологи, географи, картографи та історики⁸.

Ще в 1960 році на базі Інституту мовознавства НАН України було створено Українську ономастичну комісію (УОК), яка діє сьогодні в структурі Інституту української мови Відділення літератури, мови та мистецтвознавства НАН України. Один із напрямків роботи цієї комісії – координація досліджень топонімії України з Українським географічним товариством, а також консультаційна підтримка Верховної Ради, міністерств і відомств України щодо унормування та стандартизації власних географічних назв, підготовки географічних енциклопедій і атласів, словників, довідників із адміністративно-територіального устрою (ПУОК). Друкований орган УОК – “Повідомлення Української ономастичної комісії”, який відновив свою роботу у 2012 році виходом 1-го випуску нової серії⁹. Засідання УОК відбуваються кожних два роки (за потреби – частіше) в межах періодичної роботи ономастичних конференцій в Україні (останнє таке засідання відбулося 19 травня 2023 року на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка під час роботи XX Всеукраїнської (з міжнародною участю) ономастичної конференції).

Сьогодні топонімічні дослідження активно здійснюють науковці групи ономастики відділу історії української мови та ономастики Інституту української мови НАН України (Відділ ІУМ та ономастики). У своїх наукових студіях ономасти спираються на велику картотеку різних класів онімів: ойконімів, гідронімів, оронімів, розташовану в Інституті української мови НАН України. Колектив згаданого відділу продуктивно працює над “Історико-етимологічним словником ойконімів України” у межах тем: “Ойконімія України в історико-етимологічному аспекті”, “Генезис українського ойконімікону”, “Ойконімна лексикографія. Історико-етимологічний аспект”. Результатом усіх напрацювань має стати зведений “Історико-етимологічний словник назв поселень України” і серія однотомних словників, присвячених походженню назв населених пунктів у межах 24 областей України і в Автономній Республіці Крим. Важливо зауважити, що словникова стаття розпочинатиметься зі стандартизованої (унормованої) назви населеного пункту¹⁰.

Українські ономасти провели значну роботу щодо регіонального дослідження ойконімії України. У їхніх лексикографічних працях (історико-етимологічних словниках), крім етимології конкретного ойконіма, подано нормативне (стандартизоване) написання відповідної назви згідно з установленими юридичними нормами передачі на письмі такого типу топонімів (див. список літератури до нашої статті, у якому наведено перелік досліджених ойконіміконів України)¹¹.

Своєрідною базою даних населених пунктів України, у якій максимально нормативно подано назви населених пунктів, є чинний сьогодні “Адміністративно-територіальний устрій України станом на 1 січня 2012 року” (АТУ), що відображає зміни в адміністративно-територіальному устрої України згідно з нормативно-правовими актами (Указами Президії Верховної Ради і Постановами Верховної Ради Української РСР, Постановами Верховної Ради України), повідомленнями про зміни в адміністративно-територіальному устрої України, оприлюдненими в бюлетені Верховної Ради України “Відомості Верховної Ради України”. Тут зареєстровано 29793 населені пункти (490 районів, 178 міст обласного та республіканського значення, зокрема з Автономною Республікою Крим). Устрій містить старі та нові алфавітні покажчики ойконімів, а також назви населених пунктів, які були об'єднані з іншими поселеннями, включені в

межі міст та інших населених пунктів або ж зняті з обліку впродовж 1987–2011 рр*. 19 липня 2020 року набрала чинності Постанова Верховної Ради України № 807-ІХ “Про утворення та ліквідацію районів” (Постанова ВРУ 2020), згідно з якою, 490 районів було скорочено до 136, тобто кожна окрема область тепер складається з 4–5 районів, які, своєю чергою, розподілені на міські, селищні та сільські територіальні громади.

28 липня 2023 р. Верховна Рада України ухвалила проєкт Закону про дерадянізацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України — “Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України” (ЗАТУ). Цей Закон визначає порядок утворення, ліквідації, встановлення і зміни меж адміністративно-територіальних одиниць, їх найменування та перейменування, зміни категорій населених пунктів, вирішення інших питань адміністративно-територіального устрою України. Так, стаття 1. Визначення термінів пропонує тлумачення термінів *населений пункт* та *поселення* (п. 1, §§ 6, 7); стаття 2. Засади адміністративно-територіального устрою України вказує на те, що адміністративно-територіальний устрій України (п. 1) ґрунтується на засадах: ... «збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних (!) і культурних традицій». Стаття 12. Поняття та правові зміни адміністративно-територіального устрою (пункт 2) під час зміни адміністративно-територіального устрою (§§ 1, 2) акцентує на необхідності історичного обґрунтування та врахування географічних, соціально-економічних, природних, екологічних, етнічних (!), культурних особливостей територій... Стаття 20. Віднесення поселень до категорії селищ, сіл, включення поселень до складу населених пунктів (пункт 3, § 4) зазначає, що «До подання сільської, селищної, міської ради про віднесення поселення до категорії селища, села додаються...» пропозиції щодо назви населеного пункту (у разі віднесення поселення до категорії селища, села); також обґрунтовано запропоновану назву з попереднім посиланням на географічні, історичні, національно-культурні ... чинники, які є «передумовою найменування». Стаття 21.

* Попередні офіційні довідники адміністративно-територіального устрою України Верховна Рада видавала в 1947, 1962, 1969, 1973, 1979 і 1987 роках (АТУ 7).

Порядок найменування (перейменування) адміністративно-територіальних одиниць у пункті 3 (абз. 3) витлумачує: «У разі коли найменування, перейменування району за назвою населеного пункту адміністративного центру району призводить до порушення положень абзацу другого цієї частини (під час найменування, перейменування району уникають присвоєння назви району, що вже наявний у межах відповідної області. — Я. Р.), такому району надається інша назва з урахуванням історичних, культурних, географічних, етнічних (!) та інших місцевих умов і особливостей». Пункт 8-й цієї ж статті до проєкту рішення про найменування чи перейменування населеного пункту передбачає обґрунтування запропонованої назви населеного пункту з посиланням на географічні, історичні, національно-культурні (!) ... чинники, що є передумовою найменування чи перейменування. Отже, цим найновішим юридичним актом законодавець, вирішуючи питання реформування адміністративно-територіального устрою (див. вище його мету), намагається максимально врахувати інтереси етносів, які проживають на території України.

В Україні практичні завдання зі стандартизації топонімів реалізовує Відділ стандартизації географічних назв. Сьогодні це Відділ геоінформаційних систем та цифрового картографування, в якому працює Група стандартизації географічних назв (ГСГН). Відділ діє у ДНВП “Картографія” з вересня 1992 р.

У 1993–1994 рр. у цьому відділі розробляли методичні рекомендації та інструкції з відтворення англійських, німецькомовних, іспаномовних, італомовних, франкомовних топонімів зарубіжних країн українською мовою; у 1995–1996 рр. було розроблено 16 інструкцій для відтворення власних географічних назв Білорусі, Болгарії, Литви, Польщі, Російської Федерації, Румунії та Молдови, Словаччини, Угорщини, Чехії, Швеції, республік колишньої Югославії. У грудні 2002 р. (з 2008 р. — Відділ стандартизації географічних назв) нові інструкції з відтворення зарубіжних топонімів українською мовою розпрацьовувала лабораторія зі стандартизації географічних назв при ДНВП “Картографія”. У 2006–2007 рр. розроблено інструкції для передачі власних географічних назв і термінів Бразилії, Греції, Данії, Норвегії, Португалії, Фінляндії, а в 2008–2009 рр. — Албанії, Бельгії, Естонії, Македонії, Нідерландів, Словенії, Туреччини.

Зауважимо, що за роки незалежності України Відділ стандартизації географічних назв ДНВП “Картографія” розробив 28 інструкцій,

які затвердив центральний орган виконавчої влади у сфері топографо-геодезичної та картографічної діяльності¹².

Ці інструкції розробляють із метою впорядкування передачі українською мовою власних географічних назв і термінів зарубіжних країн (напр.: Болгарії, Греції, Молдови, Німеччини, Польщі, Росії, Румунії, Туреччини, Угорщини, Словаччини), мешканці яких є національними меншинами в нашій державі.

Підсумовуючи розглянуті питання стандартизації топонімів та історію їх унормування в Україні, констатуємо, що як запозичені, так і питомі ойконіми потребують нагального унормування, яке має привести до вироблення єдиного стандарту відтворення цих власних географічних назв на картах і в адміністративно-територіальних довідниках. Значною (чи не найбільшою) мірою це пов'язано з досі нерегульованими питаннями повернення населеним пунктам їхніх первинних, історично-національних назв, утрачених через колоніальну русифікаторську політику колишнього Радянського Союзу. Усі мови національних меншин нашої держави сьогодні мають потенційні можливості, зокрема юридичні, стандартизувати ойконімний простір, максимально враховуючи свою національну специфіку. Це дасть змогу вирішити назрілі питання стандартизації, які мають бути закріплені законодавчо. Своєю чергою, фахівці в галузі ономастики — представники наукових кіл із академічних установ та університетської спільноти, а також члени топонімічних комісій — повинні їх упроваджувати на місцевому / регіональному рівні.

¹ Дрогушевська І.Л. Науково-прикладні аспекти національної стандартизації географічних назв: дис. канд. геогр. наук: 11.00.12. — географічна картографія. К., 2016. С. 77–78.

² Васильєва Л.П., Коць-Григорчук Л.М. Стандартизація слов'янських мов і формування правописних норм в ономастиці // Мовознавство. 2008. № 2–3. С. 223.

³ Там само. С. 225.

⁴ Дрогушевська І.Л. Цит. праця. С. 16.

⁵ Любарець О.І. Стандартизація географічних назв в Україні на тлі міжнародних норм стандартизації географічних назв // Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами (міжнародна наукова конференція, Київ 7–8 грудня 1993 р.): доповіді та повідомлення. К., 1995. С. 75–81.

⁶ Сосса Р.І., Руденко І.С., Сивак Н.І. Діяльність Укргеодезкартографії з унормування географічних назв // Вісник геодезії і картографії. 2011. № 5. С. 41–44; Сосса Р.І. Картографування адміністративно-територіального устрою радянської України у міжвоєнний період // Регіональна історія України: зб. наук. статей. К., 2010. Вип. 4. С. 149–

166; Топографо-геодезична та картографічна діяльність: Законодавчі та нормативні акти: У 2 ч. Вінниця, 2000. Ч. 1; 2022. Ч. 2.

⁷ Вісник геодезії та картографії. 2009. № 4. С. 3–9.

⁸ Оронімія Українських Карпат: дослідження, упорядкування, збереження: м-ли наук.-практ. конф. Чернівці, 2010.

⁹ Повідомлення Української ономастичної комісії. Нова серія / Відп. ред. В.В. Німчук. К., 2012. Вип. 1 (16).

¹⁰ Вербич С.О. Українська академічна ономастика: минуле, сучасне, майбутнє // Українська мова. 2010. № 3. С. 36–37.

¹¹ Redkva Y., Lukashchuk M. Ukrainian regional oikonymy: Modern state and perspectives // Онома. 2022. № 57. Р. 179–196.

¹² 1. Інструкція з передачі українською мовою англійських географічних назв і термінів. К., 2001; 2. Правила передачі українською мовою географічних назв і термінів Албанії. К., 2010; 3. Правила передачі українською мовою географічних назв і термінів Бельгії. К., 2009, 2014; 4. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Білорусії. К., 2001; 5. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Болгарії. К., 2001, 2014; 6. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Греції. К., 2007; 7. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Данії. К., 2006; 8. Правила передачі українською мовою географічних назв і термінів Естонії. К., 2009, 2014; 9. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів країн іспанської мови. К., 2001; 10. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Італії. К., 2001; 11. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Литви. К., 2001; 12. Правила передачі українською мовою географічних назв і термінів Македонії (колишньої Югославської Республіки Македонія). К., 2010; 13. Правила передачі українською мовою географічних назв і термінів Нідерландів. К., 2009; 14. Інструкція з передачі українською мовою німецьких географічних назв і термінів. К., 2001; 15. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Норвегії. К., 2006; 16. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Польщі. К., 2001; 17. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Португалії. К., 2007; 18. Інструкція з передачі українською мовою російських географічних назв і термінів. К., 2001; 19. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Румунії і Молдови. К., 2001; 20. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Сербії, Чорногорії, Хорватії, Боснії і Герцеговини. К., 2001; 21. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Словаччини. К., 2001; 22. Правила передачі українською мовою географічних назв і термінів Словенії. К., 2010, 2014; 23. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Туреччини. К., 2007; 24. Інструкція з передачі українською мовою угорських географічних назв і термінів. К., 2001; 25. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Фінляндії. К., 2006; 26. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Франції. К., 2001; 27. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Чехії. К., 2001; 28. Інструкція з передачі українською мовою географічних назв і термінів Швеції. К., 2001.

Скорочення

АТУ	– Україна: Адміністративно-територіальний устрій (станом на 1 січня 2012 р.) / Заг. ред. В. О. Зайчука; відп. ред. Г. П. Скопненко; упоряд. В.І. Гапотченко. К., 2012.
ВВР	– Відомості Верховної Ради.
Відділ ІУМ та ономастики	– Відділ історії української мови та ономастики Інституту української мови НАН України. URL: https://www.nas.gov.ua/UA/Department/Pages/default.aspx?DepartmentID=0002419
Відомості ДРГН	– Відомості державного реєстру географічних назв. URL: https://land.gov.ua/info/informatsiia-pro-derzhavnyi-reiestr-heohrafichnykh-nazv
ГСГН	– Група стандартизації географічних назв. URL: https://kgf.com.ua/?route=information/information&information_id=16 ; також URL: https://kgf.com.ua/?route=information/information&information_id=11
Держгеокадастр	– Державна служба України з питань геодезії, картографії і кадастру. URL: http://minregion.gov.ua
ДНВП	– Державне науково-виробниче підприємство “Картографія”. URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/02570463/
ДРГН	– Державний реєстр географічних назв. URL: https://land.gov.ua/derzhavnyi-reiestr-heohrafichnykh-nazv/
ЗАТУ	– Закон України “Про порядок вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України”. URL: https://www.rada.gov.ua/news/razom/239566.html
ЗЗФУМД	– Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text
ЗОРФ	– Про затвердження обліково-реєстраційних форм Державного реєстру географічних назв. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0683-14#Text
ЗПГН	– Закон України “Про географічні назви”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2604-15#Text
ЗПЗП	– Закон України “Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії” (https://ips.ligazakon.net/document/view/t233005?an=&ed=2023_05_03&dtm=)
ЗПМ	– Закон “Про мови в Українській РСР”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text
КГН 2012	– 10-а конференція ООН з географічних назв (Нью-Йорк, 31 липня – 9 серпня, 2012). URL: https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/ungegnConf10.html

Конвенція 2003 ПДРГН	– URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text – Положення про Державний реєстр географічних назв. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622-2006-п#Text
Постанова ВРУ 2020	– Постанова Верховної Ради України № 807-ІХ “Про утворення та ліквідацію районів”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-IX#Text
Постанова КМУ 2010	– Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 2010 року № 55 “Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-п#Text
ПУОК	– Повідомлення Української ономастичної комісії. URL: https://www.uok.ukr/про-нас/напрями-роботи
Словник УОТ	– Словник української ономастичної термінології / Уклад. Д.Г. Бучко, Н.В. Ткачова. Харків, 2012.
Стандарт 1996	– Стандарт транслітерації на латинку ухвалила Українська комісія з питань правничої термінології 19 квітня 1996 р. URL: https://slovyk.ua/translit.php
ТТ	– Таблиця транслітерації українського алфавіту латиницею. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/243262567
EuroCarto 2022	– European Cartographic Conference EuroCarto 2022. URL: https://eurocarto2022.org/program/
Gerry O’Reilly 2023	– Place Naming, Identities and Geography Critical Perspectives in a Globalizing and Standardizing World / Ed. Gerry O’Reilly. Springer Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-21510-0
Glossary 2002	– Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names. United Nations: New York, 2002. P. 26.
Information Bulletin MPNRE	– URL: https://unstats.un.org/unsd/ungegn/pubs/ – Minority place-name regulations in Europe. URL: https://www.helsinki.fi/en/conferences/28th-international-congress-onomastic-sciences/call-papers/workshops

Докладно ознайомившись зі статтями провідних науковців у галузі ономастики та перекладознавства, вміщеними в науковому збірникові “Трансформація і транспозиція ономастичних категорій у слов’янських мовах”, доходимо висновку, що слов’янське назвознавство сьогодні, безперечно, не вичерпало свого потенціалу. Це переконливо засвідчують важливі теоретичні й дотичні до них практичні проблеми, порушені в дослідженнях словацьких і українських мовознавців. Інший важливий висновок — ономастика — це багатогранна наука, що пробуджує інтерес дослідника не лише до складних питань походження, слотовірної будови, мотивації семантики твірних основ антропонімів і топонімів (основні онімні класи), але й до актуальних практичних проблем — правопису і відтворення (перекладу) пропріальної лексики в межах слов’янського онімного простору.

С. О. Вербич

ЗМІСТ

Розділ I. ОНОМАСТИКА

<i>Вербич С. О.</i> Варіантність в ойконімії Вінниччини: фіксація в документах, структурно-дериваційний аналіз	3
<i>Габорак М. М.</i> Східнороманські мовні елементи в прізвищах Галицької Гуцульщини	27
<i>Juraj Hladký, Andrej Závodný.</i> Poznámky k definícii a stratifikácii termínov eklézionymum a patrocínium a ku klasifikácii nimi pomenúvaných objektov	35
<i>Іваненко О. В.</i> 3 ойконімії Чернігівської області (матеріали до історико-етимологічного словника). 3	45
<i>Карпенко О. П.</i> Ще раз про ойконіми Житомирщини (матеріали до історико-етимологічного словника)	53
<i>Купчинська З. О.</i> Українська антропонімія XVII ст. у маловідомому турецькому історичному джерелі. VI	68
<i>Мосур О. С.</i> Мікротопоніми Самбірського циркулу кінця XVIII — початку XIX століття, мотивовані лексикою землеробства. 2	88
<i>Редькв Я. П., Рак О. М.</i> Національна стандартизація топонімів України та історія їх унормування	96
<i>Садова Л. О.</i> Динаміка іменника села Борисковичі 1824—2023 рр.	118
<i>Скляренко О. М.</i> Використання фаунолексем в антропонімії (типологічний аспект)	135
<i>Смаль О. Л.</i> Декілька втрачених мікротопонімів однієї місцевості північного лівобережжя Києва	146
<i>Шийка С. В.</i> Народні географічні терміни Ровенщини на позначення негативного рельєфу	155
<i>Шульгач В. П.</i> До праслов’янського антропонімного фонду (похідні з коренем * <i>Něg-</i> / * <i>Něž-</i>)	173
<i>Яцій В. О.</i> Топонімія Кремінського району Луганської області (матеріали до історико-етимологічного словника ойконімів України)	184

Ящук Л.В. Прізвища Житомирщини із суфіксами -ук, -'ук, -чук (на матеріалі “Національної книги пам’яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні”)	198
--	-----

Розділ II. ЕТИМОЛОГІЯ

Вербич С.О. Карпатські лексичні діалектизми української мови: етимологічний коментар. 1	213
Єфименко І.В. Етимологічні нотатки зі слов’янської суднобудівної термінології	221
Шульгач В.П. Праслов’янські компаративи з префіксом *pro- (фрагмент реконструкції)	231
Шульгач В.П. Українські етимології. 122–132	235

Розділ III. ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ

Габорак М.М. Село на нашій Україні... (до 400-ліття першої письмової згадки про Теучу). Вид. 2-ге, випр., доп. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2023. 328 с. (Яцій В.О.)	242
Котович В. Назви міст України: лінгвокультурологічний словник. Дрогобич: Півсвіт, 2021. 472 с. (Вербич С.О.)	246
Нестерчук О.Г. Асоціативний словник власних особових імен. Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2019. 200 с. (Єфименко І.В.)	266
Редько Ю.К. Сучасні українські прізвища (походження, словотвір, поширення). Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 552 с. (Єфименко І.В.)	272
Сегін Л.В. Словник мікротопонімів села Великі Дідушичі Стрийського району Львівської області. Вінниця: ТОВ “Твори”, 2023. 92 с. (Яцій В.О.)	276
Artur Gałkowski. La competenza onomastica nell’insegnamento e nell’uso dell’italiano L2. Il contest polacco. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2023. 368 s. (Редькwa Я.П.)	279
Slovensko-ukrajinský slovník ojkoným / Словацько-український словник ойконімів / S.M. Pakhomova, J. Džoganík, H. Kuz. Prešov: Prešovská univerzita, Filozofická fakulta, 2022. 124 s. (Вербич С.О.)	283
Transformácia a transpozícia onomastických kategórií v slovanských jazykoch / Ed. Svitlana Pakhomova. Prešov. 2022. 291 s. (Трансформація і транспозиція ономастичних категорій у слов’янських мовах / За ред. Світлани Пахомової. Пряшів, 2022. 291 с.). (Вербич С.О.)	287

Наукове видання

Бібліотека української ономастики

СТУДІЇ
З ОНОМАСТИКИ ТА ЕТИМОЛОГІЇ
2023–2024

Відповідальний редактор
В.П. Шульгач

Комп’ютерна верстка І. А. Перехрест

Здано на складання 17.03.2024. Підписано до друку ???.2024.

Формат 60x84¹/₁₆. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 19. Обл.-вид. арк. 21.

Тираж 100 прим.

**У СЕРІЇ
«БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОЇ ОНОМАСТИКИ»
ОПУБЛІКОВАНО:**

Вербич С.О. Гідронімія басейну Верхнього Дністра. Етимологічний словник-довідник. К., 2007. 120 с.

Дослідження з ономастики: Збірник наукових праць пам'яті Олексія Сильвестровича Стрижака / Відп. ред. І.М. Железняк. К., 2008. 168 с.

Студії з ономастики та етимології. 2008 / Відп. ред. О.П. Карпенко. К., 2008. 296 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2008. Ч. I. 413 с.

Студії з ономастики та етимології. 2009 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2009. 318 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Середнього Дністра. Етимологічний словник. Луцьк, 2009. 234 с.

Студії з ономастики та етимології. 2010 / Відп. ред. І.В. Єфименко. Луцьк, 2010. 452 с.

Железняк І.М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті) / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2011. 288 с.

Студії з ономастики та етимології. 2011–2012 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2012. 352 с.

Пахомова С.М. Еволюція антропонімічних формул у слов'янських мовах. Ужгород, 2012. 344 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Нижнього Дністра. Етимологічний словник. Луцьк, 2013. 155 с.

Українська ономастика: бібліографічний покажчик / Відп. ред. С.О. Вербич. К., 2013. 364 с.

Габора М. Топонімія Покуття та деяких прилеглих територій. Етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ, 2013. 932 с.

Студії з ономастики та етимології. 2013 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2013. 320 с.

Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. Вид. 2-е, випр. і доп. Луцьк, 2013. 148 с.

Габора М. Назви населених пунктів Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. Івано-Франківськ, 2014. 404 с.

Железняк І.М. Київський топонімікон / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2014. 224 с.

Студії з ономастики та етимології. 2014 / Відп. ред. О.П. Карпенко, В.П. Шульгач. К., 2014. 256 с.

Габора М. Назви гір і полонин Івано-Франківщини. Етимологічний словник-довідник. Вид. третє, доп., перероб., уточн. Івано-Франківськ, 2015. 604 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2015. Ч. II. 504 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2016. Ч. III. 472 с.

Скляренко А., Скляренко О. Типологическая ономастика: в 5 кн. Одесса, 2016. Кн. 3. Ч. 2. 416 с.

Вербич С.О. Гідронімія басейну Дністра. Луцьк, 2017. 544 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2017. Ч. IV. 488 с.

Колесник Н.С. Онiмiя української народної пісні. Чернівці, 2017. 368 с.

Студії з ономастики та етимології. 2015–2016 / Відп. ред. О.П. Карпенко. К., 2017. 292 с.

Габора М.М. Прізвища сучасної Гуцульщини (на матеріалі Косівського району). Етимологічний словник. Івано-Франківськ, 2017. 368 с.

Іваненко О. Назви поселень Сумщини. Історико-етимологічний словник. К., 2017. 332 с.

Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. С.О. Вербич. Луцьк, 2018. Вип. 3 (18). 80 с.

Студії з ономастики та етимології. 2017–2018 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2018. 320 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2018. Ч. V. 440 с.

Вербич С.О. Назви поселень Чернівеччини: історико-етимологічний словник. Чернівці, 2019. 208 с.

Габорак М.М. Прізвища Галицької Гуцульщини. Етимологічний словник. Івано-Франківськ, 2019. 584 с.

Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. С.О. Вербич. Луцьк, 2019. Вип. 4 (19). 112 с.

Шульгач В.П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2019. Ч. VI. 416 с.

Склярєнко О., Склярєнко О. Етнічна ономастика: у 5 кн. Кн. 1: Світ арабів і арабський антропонімікон. Одеса, 2020. 284 с.

Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. С.О. Вербич. Луцьк, 2020. Вип. 5 (20). 160 с.

Єфименко І.В. Дослідження з антропонімії. К., 2021. 304 с.

Студії з ономастики та етимології. 2019–2020 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2021. 388 с.

Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. С.О. Вербич. Луцьк, 2021. Вип. 6 (21). 113 с.

Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2022. Ч. VII. 384 с.

Студії з ономастики та етимології. 2021–2022 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2022. 279 с.

Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. С.О. Вербич. Луцьк, 2022. Вип. 7 (22). 132 с.

Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії. К., 2023. Ч. VIII. 437 с.

Повідомлення Української ономастичної комісії / Відп. ред. С.О. Вербич. Луцьк, 2023. Вип. 8 (23). 123 с.

Студії з ономастики та етимології. 2023–2024 / Відп. ред. В.П. Шульгач. К., 2024. 303 с.

У збірнику вміщено статті вітчизняних і зарубіжних дослідників з актуальних проблем слов'янської ономастики та етимології, а також рецензії на нові ономастичні видання.

Для ономастів, істориків мови, етимологів.